पुस्तपालन व लेखाकर्म

बारावी (HSC) बोर्ड परीक्षा फेब्रुवारी–मार्च 2027 – सराव प्रश्नपत्रिका

सराव प्रश्नपत्रिका

वेळ: 3 तास **एकूण गुण: 80**

(1) अंतर्गत पर्यायांसह सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
(3) प्रत्येक प्रश्नाचे उत्तर नवीन पानावर लिहावे.
(4) कार्यटिपा उत्तराचा भाग म्हणून लिहाव्यात.
(5) साध्या गणकयंत्राचा वापर करण्यास परवानगी आहे.
(6) प्र. 1 मध्ये प्रत्येक उत्तरासोबत उपप्रश्नाचा क्रमांक लिहावा.

प्र. 1 (अ) खाली दिलेल्या पर्यायांमधून योग्य पर्याय निवडून वाक्ये पुन्हा लिहा. **[5]**

(1) नवीन भागीदाराचा प्रवेश होताना जुने भागीदार ज्या प्रमाणात आपल्या नफ्यातील हिस्सा त्याच्यासाठी सोडतात, त्या प्रमाणाला _____ प्रमाण म्हणतात.
(अ) लाभाचे (ब) त्यागाचे
(क) भांडवलाचे (ड) नवीन नफा वाटपाचे

(2) नफा न कमविणाऱ्या संस्थेत मिळालेले आजीव सभासद शुल्क ही _____ प्राप्ती समजली जाते.
(अ) महसुली (ब) भांडवली
(क) स्थगित महसुली (ड) नामधारी

(3) 10 मार्च 2026 रोजी लिहिलेल्या व लेखन तिथीनंतर 60 दिवसांनी देय असलेल्या विपत्राचा देयदिनांक _____ हा असेल.
(अ) 9 मे 2026 (ब) 10 मे 2026
(क) 12 मे 2026 (ड) 13 मे 2026

(4) प्रमंडळाला भागांच्या दर्शनी मूल्यापेक्षा जास्त मिळालेली रक्कम _____ खात्याला जमा केली जाते.
(अ) भाग भांडवल (ब) थकीत मागणी
(क) प्रतिभूती प्रव्याजी (ड) सामान्य संचिती

(5) चल अनुपात हा चल संपत्ती आणि _____ यांच्यातील संबंध दर्शवितो.
(अ) स्थिर संपत्ती (ब) चल देयता
(क) मालकाचे भांडवल (ड) शुद्ध नफा

प्र. 1 (ब) खालील विधानांसाठी एक शब्द / शब्दसमूह / संज्ञा लिहा. **[5]**

(1) विसर्जनाच्या वेळी संस्थेची संपत्ती व बाह्य देयतांची खाती बंद करण्यासाठी उघडले जाणारे खाते.
(2) निवृत्त होणाऱ्या भागीदाराचा नफ्यातील हिस्सा उर्वरित भागीदार ज्या प्रमाणात प्राप्त करतात ते प्रमाण.
(3) भागीदारांनी मान्य केलेल्या भागीदारीच्या अटी असलेला लेखी दस्तऐवज.
(4) निश्चित दराने लाभांश मिळण्याचा आणि प्रमंडळाच्या समापनाच्या वेळी भांडवल परत मिळण्याचा पूर्वाधिकार असलेले भाग.
(5) ज्या व्यक्तीवर विपत्र लिहिले जाते आणि जी ते स्वीकारते ती व्यक्ती.

प्र. 1 (क) खालील वाक्ये पूर्ण करा. **[5]**

(1) भागीदारी कराराच्या अभावी भागीदारांच्या भांडवलावर व्याज _____.
(2) प्राप्ती-शोधन खाते हा _____ पुस्तकाचा सारांश आहे.
(3) मृत भागीदाराला देय असलेली रक्कम त्याच्या _____ खात्याला स्थानांतरित केली जाते.
(4) आहार्यीने देयदिनांकाला विपत्राची रक्कम न दिल्यास ते विपत्र _____ झाले असे म्हणतात.
(5) संगणकीय लेखांकन प्रणालीत माहिती एका केंद्रीय _____ मध्ये साठविली जाते आणि त्यातून अहवाल तयार केले जातात.

प्र. 1 (ड) खालील विधानांशी तुम्ही सहमत आहात की असहमत ते लिहा. **[5]**

(1) ख्याती ही काल्पनिक संपत्ती आहे.

(2) उचलीवरील व्याज हा संस्थेसाठी लाभ आहे.

(3) भागीदारांचे भांडवल अस्थिर असताना भागीदारांची चालू खाती उघडली जातात.

(4) नफा न कमविणाऱ्या संस्थेला इमारत निधीसाठी मिळालेली विशिष्ट देणगी ही भांडवली प्राप्ती आहे.

(5) संगणकीय लेखांकनामुळे लेखांकनाची तत्त्वे अनावश्यक ठरतात.

प्र. 2 खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा. **[10]**

(अ) किरण आणि समीर हे 3 : 2 या प्रमाणात नफा-तोटा वाटून घेणारे भागीदार आहेत. 31 मार्च 2026 रोजीचा त्यांचा ताळेबंद खालीलप्रमाणे होता :

किरण आणि समीर यांचा 31 मार्च 2026 रोजीचा ताळेबंद

देयता	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹
भांडवल खाते :		बँकेतील रोख	18,000
किरण	90,000	विविध ऋणको 50,000 (-) संशयित कर्ज निधी 2,000	48,000
समीर	60,000	स्कंध	42,000
सामान्य संचिती	20,000	उपस्कर	22,000
विविध धनको	45,000	यंत्रसामग्री	60,000
देय विपत्र	15,000	इमारत	40,000
एकूण	**2,30,000**	एकूण	**2,30,000**

1 एप्रिल 2026 रोजी त्यांनी नेहाला भविष्यातील नफ्यात 1/5 हिस्सा देऊन खालील अटींवर नवीन भागीदार म्हणून प्रवेश दिला :

(1) नेहाने भांडवल म्हणून ₹50,000 आणि ख्यातीचा हिस्सा म्हणून ₹15,000 रोख आणावेत. ख्यातीची रक्कम व्यवसायातच ठेवावी.

(2) स्कंधाचे मूल्य 10% ने वाढवावे आणि इमारतीचे पुनर्मूल्यांकन ₹50,000 करावे.

(3) यंत्रसामग्रीवर 5% आणि उपस्करावर 10% घसारा आकारावा.

(4) विविध ऋणकोवर 5% दराने संशयित कर्ज निधी ठेवावा.

तयार करा : नफा-तोटा समायोजन खाते, भागीदारांची भांडवल खाती आणि नवीन संस्थेचा ताळेबंद.

किंवा

(ब) अनिल, भूषण आणि चेतन हे 2 : 2 : 1 या प्रमाणात नफा-तोटा वाटून घेणारे भागीदार आहेत. 31 मार्च 2026 रोजीचा त्यांचा ताळेबंद खालीलप्रमाणे होता :

अनिल, भूषण आणि चेतन यांचा 31 मार्च 2026 रोजीचा ताळेबंद

देयता	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹
भांडवल खाते :		बँकेतील रोख	30,000
अनिल	80,000	विविध ऋणको	45,000
भूषण	70,000	स्कंध	35,000
चेतन	40,000	उपस्कर	15,000
राखीव निधी	25,000	यंत्रसामग्री	70,000
विविध धनको	38,000	जमीन व इमारत	70,000
देय विपत्र	12,000		
एकूण	**2,65,000**	एकूण	**2,65,000**

1 एप्रिल 2026 रोजी चेतन खालील अटींवर संस्थेतून निवृत्त झाला :

(1) जमीन व इमारतीचे मूल्य 20% ने वाढवावे आणि यंत्रसामग्रीवर 10% घसारा आकारावा.

(2) विविध ऋणकोवर 4% दराने संशयित कर्ज निधीची तरतूद करावी.

(3) स्कंधाचे मूल्य ₹32,600 ठरविण्यात यावे.

(4) संस्थेच्या ख्यातीचे मूल्य ₹30,000 ठरविण्यात आले. ख्याती खाते न उघडता चेतनच्या ख्यातीच्या हिश्याचे समायोजन उर्वरित भागीदारांच्या भांडवल खात्यांद्वारे करावे.

(5) चेतनला ₹20,000 धनादेशाने द्यावेत आणि त्याला देय असलेली उर्वरित रक्कम त्याच्या कर्ज खात्याला स्थानांतरित करावी.

तयार करा : नफा-तोटा समायोजन खाते, भागीदारांची भांडवल खाती आणि नवीन संस्थेचा ताळेबंद.

प्र. 3 खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा. **[10]**

(अ) रोहन, साहिल आणि तन्वी हे 2 : 2 : 1 या प्रमाणात नफा-तोटा वाटून घेणारे भागीदार होते. 31 मार्च 2026 रोजीचा त्यांचा ताळेबंद खालीलप्रमाणे होता :

रोहन, साहिल आणि तन्वी यांचा 31 मार्च 2026 रोजीचा ताळेबंद

देयता	रक्कम ₹	संपत्ती	रक्कम ₹
भांडवल खाते :		हस्तस्थ रोख	8,000
रोहन	60,000	विविध ऋणको	32,000
साहिल	40,000	स्कंध	40,000
तन्वी	20,000	उपस्कर	20,000
सामान्य संचिती	15,000	यंत्रसामग्री	50,000
विविध धनको	30,000	इमारत	40,000
बँक कर्ज	25,000		
एकूण	**1,90,000**	एकूण	**1,90,000**

वरील तारखेला संस्थेचे विसर्जन करण्यात आले आणि खालील व्यवहार झाले :

(1) रोहनने इमारत ₹45,000 ला ताब्यात घेतली.

(2) स्कंधापासून ₹36,000, यंत्रसामग्रीपासून ₹42,000 आणि उपस्करापासून ₹15,000 वसूल झाले.

(3) ऋणकोंकडून ₹30,000 वसूल झाले.

(4) धनकोंना 5% कसर कापून रक्कम दिली आणि बँक कर्ज पूर्ण फेडले.

(5) रोखीकरण खर्च ₹3,000 झाला.

तयार करा : रोखीकरण खाते, भागीदारांची भांडवल खाती आणि रोख खाते.

किंवा

(ब) 1 जानेवारी 2026 रोजी प्रकाशने महेशला ₹24,000 चा माल विकला आणि त्याच रकमेचे 3 महिने मुदतीचे विपत्र त्याच्यावर लिहिले. महेशने विपत्र स्वीकारून प्रकाशला परत केले.
4 जानेवारी 2026 रोजी प्रकाशने ते विपत्र आपल्या बँकेत वार्षिक 12% दराने वटविले.
देयदिनांकाला विपत्राचे अनादरण झाले आणि बँकेने ₹100 नोंदणी खर्च दिला.
त्याच दिवशी महेशने ₹10,100 रोख दिले आणि शेष रकमेसाठी वार्षिक 12% दराने 2 महिन्यांच्या व्याजासह नवीन विपत्र स्वीकारले.
नवीन विपत्राचे देयदिनांकाला योग्य प्रकारे शोधन झाले.
प्रकाश आणि महेश यांच्या पुस्तकात आवश्यक रोजकीर्द नोंदी करा.

प्र. 4 खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा. **[8]**

(अ) सह्याद्री ॲग्रो प्रॉडक्ट्स लि. ने प्रत्येकी ₹10 चे 40,000 समभाग प्रतिभाग ₹2 प्रव्याजीने विक्रीस काढले. त्यावर रक्कम पुढीलप्रमाणे देय होती :
अर्जासोबत ₹3; आवंटनावर ₹5 (₹2 प्रव्याजीसह); प्रथम व अंतिम याचनेवर ₹4.
सर्व भागांसाठी अर्ज आले आणि श्री. गणेश पाटील यांच्याकडील 600 भागांवरील प्रथम व अंतिम याचना वगळता सर्व रक्कम मिळाली.
प्रमंडळाच्या पुस्तकात आवश्यक रोजकीर्द नोंदी करा.

किंवा

(ब) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा :
(i) संगणकीय लेखांकन प्रणाली म्हणजे काय? संगणकीय लेखांकनाचे कोणतेही चार फायदे स्पष्ट करा. (4 गुण)
(ii) संगणकीय लेखांकनाच्या कोणत्याही चार मर्यादा स्पष्ट करा. (4 गुण)

प्र. 5 खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा. **[8]**

(अ) पूजा, रवी आणि सुनील हे 3 : 2 : 1 या प्रमाणात नफा-तोटा वाटून घेणारे भागीदार होते. 30 जून 2026 रोजी सुनीलचा मृत्यू झाला. संस्थेची पुस्तके दरवर्षी 31 मार्च रोजी बंद केली जातात. 1 एप्रिल 2026 रोजी सुनीलच्या भांडवल खात्याची जमा शिल्लक ₹60,000 होती आणि सामान्य संचिती ₹36,000 होती. भागीदारी करारानुसार मृत भागीदाराच्या वारसदाराला पुढील रकमा मिळण्याचा अधिकार आहे :
(1) त्याच्या भांडवलाची शिल्लक आणि सामान्य संचितीतील त्याचा हिस्सा.
(2) मृत्यूच्या तारखेपर्यंत वार्षिक 10% दराने भांडवलावर व्याज.
(3) मागील तीन वर्षांच्या सरासरी नफ्याच्या आधारे काढलेला, मृत्यूच्या तारखेपर्यंतचा त्याचा नफ्यातील हिस्सा.
(4) ख्यातीतील त्याचा हिस्सा; संस्थेच्या ख्यातीचे मूल्य मागील तीन वर्षांच्या सरासरी नफ्याच्या दोन वर्षांच्या खरेदीइतके ठरवावे.
मागील तीन वर्षांचा नफा : 2023-24 ₹72,000; 2024-25 ₹84,000; 2025-26 ₹96,000.
मृत्यूच्या तारखेपर्यंत सुनीलने ₹6,000 ची उचल केली होती; त्याच्या उचलीवरील व्याज ₹150 आहे.
30 जून 2026 रोजी त्याच्या वारसदाराला ₹30,000 धनादेशाने दिले आणि उर्वरित रक्कम वारसदाराच्या कर्ज खात्यात ठेवली.
सुनीलचे भांडवल खाते आणि सुनीलच्या वारसदाराचे खाते तयार करा.

किंवा

(ब) स्वराज ट्रेडर्स यांच्या 31 मार्च 2026 रोजी संपणाऱ्या वर्षाच्या खालील माहितीवरून पुढील अनुपात काढा : (1) चल अनुपात (2) तरल (त्वरित) अनुपात (3) सकल लाभ अनुपात (4) शुद्ध लाभ अनुपात.

तपशील	रक्कम ₹	तपशील	रक्कम ₹
स्कंध	80,000	विविध धनको	55,000
विविध ऋणको	50,000	देय विपत्र	15,000
प्राप्य विपत्र	10,000	अदत्त खर्च	15,000
रोख व बँक	25,000	शुद्ध विक्री	4,00,000
पूर्वदत्त खर्च	5,000	विक्री केलेल्या मालाची किंमत	3,00,000
		शुद्ध नफा	40,000

प्र. 6 नफा न कमविणाऱ्या संस्थांच्या खात्यांवरील उदाहरण. **[12]**

शिवनेरी क्रीडा मंडळ, सातारा यांचे 31 मार्च 2026 रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे प्राप्ती-शोधन खाते खालीलप्रमाणे आहे :

नावे प्राप्ती-शोधन खाते 31 मार्च 2026 रोजी संपणाऱ्या वर्षाकरिता जमा

प्राप्ती	रक्कम ₹	शोधन	रक्कम ₹
शिल्लक पु/आ : रोख 6,000; बँक 24,000	30,000	पगार	36,000
वर्गणी	72,000	भाडे	18,000
प्रवेश शुल्क	10,000	क्रीडा साहित्याची खरेदी	25,000
देणगी	15,000	विद्युत शुल्क	7,000
जुन्या उपस्कराची विक्री	3,000	खेळ स्पर्धांवरील खर्च	12,000
मुदत ठेवीवरील व्याज	4,500	छपाई व लेखन सामग्री	3,500
लॉकर भाडे	9,200	मुदत ठेव (1 ऑक्टोबर 2025 रोजी ठेवली)	30,000
आजीव सभासद शुल्क	20,000	विमा	4,800
		शिल्लक पु/ने : रोख 5,400; बँक 22,000	27,400
एकूण	**1,63,700**	एकूण	**1,63,700**

अतिरिक्त माहिती :

(1) 1 एप्रिल 2025 रोजी मंडळाकडे : क्रीडा साहित्य ₹60,000; उपस्कर ₹20,000; मुदत ठेव ₹50,000 (वार्षिक 9%); अप्राप्त वर्गणी ₹3,000; अदत्त पगार ₹2,000; रोख व बँक वर दर्शविल्याप्रमाणे.

(2) मिळालेल्या वर्गणीत 2024-25 ची ₹3,000 आणि 2026-27 ची ₹4,000 समाविष्ट आहे. 2025-26 ची ₹5,000 वर्गणी अद्याप येणे बाकी आहे.

(3) 31 मार्च 2026 रोजी अदत्त पगार ₹3,000; अदत्त भाडे ₹1,500; पूर्वदत्त विमा ₹1,200.

(4) विकलेल्या उपस्कराची पुस्तकी किंमत ₹4,000 होती.

(5) प्रवेश शुल्काच्या 40% रकमेचे भांडवलीकरण करावे. आजीव सभासद शुल्काचे भांडवलीकरण करावे.

(6) देणगीमध्ये इमारत निधीसाठी मिळालेल्या ₹10,000 चा समावेश आहे.

(7) नवीन मुदत ठेवीवर वार्षिक 10% व्याज मिळते.

(8) क्रीडा साहित्यावर 10% आणि उर्वरित उपस्करावर 10% घसारा आकारा (31 मार्च 2026 रोजीच्या घसाऱ्यापूर्वीच्या पुस्तकी किमतीवर).

31 मार्च 2026 रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे उत्पन्न-खर्च खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.

प्र. 7 भागीदारी संस्थेच्या अंतिम खात्यांवरील उदाहरण. **[12]**

अर्जुन आणि भावना हे 3 : 2 या प्रमाणात नफा-तोटा वाटून घेणारे भागीदार आहेत. खालील तेरीज व समायोजनांवरून 31 मार्च 2026 रोजी संपणाऱ्या वर्षाचे व्यापार खाते व नफा-तोटा खाते आणि त्याच तारखेचा ताळेबंद तयार करा.

31 मार्च 2026 रोजीची तेरीज

नावे शिल्लक	रक्कम ₹	जमा शिल्लक	रक्कम ₹
प्रारंभण स्कंध	48,000	भांडवल : अर्जुन	1,20,000
खरेदी	2,10,000	भांडवल : भावना	80,000
विक्री परत	5,000	विक्री	3,40,000
मजुरी	18,000	खरेदी परत	4,000
खरेदीवरील वाहतूक खर्च	4,000	विविध धनको	40,000
पगार	30,000	देय विपत्र	7,000
भाडे, दर व कर	12,000	प्राप्त कमिशन	3,000
विमा	6,000	संशयित कर्ज निधी	2,000
छपाई व लेखन सामग्री	3,000		
जाहिरात	6,000		
बुडीत कर्ज	1,500		
विविध ऋणको	80,000		
उपस्कर	25,000		
यंत्रसामग्री	1,00,000		
बँकेतील रोख	27,500		
उचल : अर्जुन	12,000		
उचल : भावना	8,000		
एकूण	**5,96,000**	एकूण	**5,96,000**

समायोजना :

(1) संवरण स्कंधाचे मूल्य ₹62,000 आहे.

(2) अदत्त मजुरी ₹2,000 आणि पूर्वदत्त विमा ₹1,500.

(3) यंत्रसामग्रीवर 10% आणि उपस्करावर 10% घसारा आकारा.

(4) विविध ऋणकोवर 5% दराने संशयित कर्ज निधी ठेवा.

(5) भांडवलावर वार्षिक 5% दराने व्याज द्या.

(6) अर्जुनने स्वतःच्या वैयक्तिक उपयोगाकरिता ₹3,000 मूळ किमतीचा माल उचलला, त्याची लेखा पुस्तकात नोंद झालेली नाही.

परीक्षेसाठी खूप खूप शुभेच्छा!